

לקשט את בית הכנסת עם...

ביצת יען

לקראת חג השבועות בו נהוג לקשט את בית הכנסת בציצים ופרחים מתאר בנימין חינוקיס קישוט מרתק שהיה תלוי בבית כנסת של קהילות רבות במאות השנים שחלפו. קישוט שכלל "ביצת יען" במיקום מרכזי - בדרך כלל מעל ארון הקודש, כך שניבט מכל עבר לעיני המתפללים. על סיבת המנהג הקדום, סמליות שבדבר, וגם: היכן ניתן למצוא גם בימינו בתי הכנסת בהם תלויה ביצת יען (רמז: קרוב יותר משחשבו)...

על פי ההסבר, לכל איבר בפניו של האדם יש הבל היוצא ממנו, כאשר עוצמת ההבל נמצאת ביחס הפוך למיקומו של האיבר. ככל שהוא נמוך יותר בפני-האדם, כך עוצמת ההבל גדולה יותר. הגה, פיו של האדם – הנמוך ביותר: מפיק הבל בצורה חזקה ומוחשית. אפו של האדם – הגבוה יותר: מפיק הבל בעוצמה פחותה. אוזניו של האדם – הממוקמים יותר גבוה: מפיקים הבל בעצימות נמוכה, אותה ניתן לחוש כאשר פוקקים את האוזן, ונוצר הוואקום. ואז מגיעים לעיניו של האדם – הממוקמים גבוה ביותר בראשו. גם בהם יש הבל, שכן העין אינה אטומה לחלוטין. אישון העין – הינו למעשה נקב חלול, דרכו חולף הבל ואויר. אמנם באופן רגיל לא ניתן להרגיש כלל בהבל החולף דרך העין – אך עדות לקיומו ולעוצמתו אנו מוצאים, אכן, בכח מבטה של היען.

בימינו-אנו!

ביצת היען, כך מתברר, הפכה נחלת בתי הכנסת במגוון ארצות וקהילות: החל מטורקיה – אותה הזכרנו, דרך עיראק, הודו וגם תימן; וכלה כאמור בארצנו – בצפת עיר המקובלים. על פי עדויות תיירים במאות הקודמות, אפילו בקבר הרשב"י, כאשר "נכנסים לבית התפילה הלבן, מקום קריר ונעים, ומעין קליפת ביצת יענה יורדת לו מן הגג". מעדותו של אחד החכמים בעיראק – משנת תרצ"ג, אנו

בינו לבין אביו שבשמים, שהוא עומד כנגדו ומדבר עמו לנוכח ואומר: 'ברוך אתה השם...'. נמצאנו למדים כי לא רק בקהילות תוגרמא – היא טורקיה, תלו את ביצת היען בבית הכנסת. בעל הש"ך חי והתגורר בצפת עיר הקודש, כאן בארץ ישראל, והוא מעיד בצורה ברורה כי "נהגו לתלותם בבית הכנסת". זאת ועוד, על פי מקור זה, ביצת-היען התלויה בבתי הכנסת, אינן באות רק לסמל את כח ההבטה, אלא גם את קשר העין הרציף שיש ליען עם הביצים במשך כל העת. בכך, אנו מבחינים (תרת-משמע) כי ההתבוננות של היען דורשת הבטה רציפה, עקבית ומתמשכת כדי לחולל את פעולתה; ומכאן הסמליות לקשר העין הרציף שצריך להיות בין המתפלל ובין הקדוש ברוך הוא, ללא הפסקה.

סמליות זו מובילה כמובן גם להתבוננות מן הזווית השנייה – מצדו של הש"י לעבר המתפלל: "יש טעם אחר לתלות ביצת בת היענה בבית הכנסת, והוא – לרמוז לכל נכנס ויוצא, שתמיד עיני ה' על ישראל בלי הפסק רגע, ועל ידי השגחתו בנו אנו חיים; כביצי היענה שעל ידי התמדת הראיה בהם בלי הפסק הם חיים... ובתתו האדם בדעתו כל זאת מביאו אל הדבקות בהקב"ה בעלות על לבו חיבתו עמנו שתמיד השגחתו עלינו בלי הפסק כדי להגיץ ולשמור אותנו מכל נזק..."

הכל, הכל...

המעניין הוא, כי בעין חיים⁵, מתואר כי הכח האצור בהתבוננות, נמצאת למעשה בעין עצמה, וליתר דיוק באישון.